

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2013 – Volume 22, Issue 1, pp. 85–88
URN:NBN:NL:UI:10-1-114401

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Igitur publishing, in cooperation
with Utrecht University of

Applied Sciences, Faculty of Society and Law

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Joop Berding is onderzoeker bij het Kenniscentrum
Talentontwikkeling en docent bij o.a. de masteropleiding
Pedagogiek van de Hogeschool Rotterdam.

Toby Witte is lector Maatschappelijke Zorg bij het
Kenniscentrum Talentontwikkeling van de Hogeschool
Rotterdam.

E-mail: j.w.a.berding@hr.nl; g.t.witte@hr.nl

**JOOP BERDING,
TOBY WITTE**

PRAKTIJKONDERZOEK: SPANNINGEN EN DILEMMA'S

Het is een en al praktijkgericht onderzoek wat de klok slaat in het hoger beroepsonderwijs (hbo). Er gaat bijna geen week voorbij of er is een congres, seminar of workshop gewijd aan dit onderwerp. Het doen van praktijkgericht onderzoek is naast inhoudelijke kennis, vakmatige vaardigheden en de ontwikkeling van een professionele attitude de vierde pijler geworden van het huidige hbo. Deze ontwikkeling is allesbehalve uitgekristalliseerd in algemeen geaccepteerde criteria, standaarden en praktijken. Daarvoor verschillen de hbo-instellingen, de opleidingen die ze verzorgen en de specifieke prioriteiten die ze stellen te veel. Per opleidingsdomein of -instituut, per leerjaar en zelfs binnen docententeams kunnen opvattingen verschillen, mede in het licht van de uiteenlopende tradities binnen desbetreffende disciplines.

Het doen van praktijkgericht onderzoek heeft een steeds belangrijkere plaats in het curriculum. Vanuit onze betrokkenheid bij onderwijs en onderzoek in het sociaalagogische domein valt ons op dat er op het gebied van de methodologie van praktijkgericht onderzoek weliswaar vele handleidingen en "how to do"-boeken beschikbaar zijn, maar dat de feitelijke praktijk van het echt doen van onderzoek meestal een geheel ander, veel grilliger beeld laat zien. Anders dan de standaard-methodologie en de literatuur daarover ons willen doen geloven, verloopt

PRAKTIJKONDERZOEK: SPANNINGEN EN DILEMMA'S

onderzoek zelden op de lineaire, logisch-gestructureerde en “gladde” wijze die hierin veelal wordt gesuggereerd. Onderzoek – en met name afstudeeronderzoek in de sociale studies – is een kwestie van vallen en opstaan, van valkuilen en tegenvallers, van vage opdrachten en dwarse opdrachtgevers, van dwaalwegen en doodlopende steegjes, van ongerefecteerde methodologische en ethische premissen. Vaak richt het onderzoek zich op het aanpakken en/of oplossen van een praktijkprobleem. Daarbij hebben we te maken met een grote diversiteit aan opdrachtgevers en opdrachten uiteenlopend van gemeentelijke diensten, scholen, bewonersorganisaties tot zorg- en welzijnsinstellingen. De studenten moeten zowel binnen “in” de desbetreffende organisatie kijken alsook de relaties, het netwerk van die instelling met het omringende veld onderzoeken. De wereld om ons heen is voortdurend in beweging. Er ontstaan nieuwe configuraties en de student moet zich – als onderzoeker en als toekomstig professional – hiervan rekenschap geven.

Het werken met externe opdrachtgevers impliceert dienstbaar willen zijn aan de verbetering van praktijken “in het veld” maar roept ook spanning op. Opdrachtgevers zijn over het algemeen geïnteresseerd in praktische resultaten – vaak in de vorm van aanbevelingen of voorstellen voor praktische verbeteringen. Dat is het belang van de opdrachtgever en de reden dat hij met onderzoekers in zee gaat. Voor de opleiding echter gelden vooral theoretische en methodologische overwegingen en criteria: vanuit welk theoretisch kader gaat het onderzoek worden verricht? Zal het onderzoek op een “nette”, methodologisch verantwoorde manier worden uitgevoerd en zijn de resultaten in dat licht navolgbaar en verdedigbaar? Hoe dan ook, de kans is groot dat er een afstand bestaat tussen de meer pragmatische wensen van de opdrachtgever en de wat meer gedistantieerde aanpak van de onderzoekers. Daarbij speelt ook een rol in welke mate de opdrachtgever zelf helder is over wat hij wil. In feite staat aan het begin van het onderzoek een proces van *onderhandeling* om tot een definitie te komen van de condities (inclusief beperkingen) waaronder het onderzoek zal plaatsvinden. Bij het onderhandelen over de opdracht is “definiëring” een centraal punt omdat dit het verloop van de rest van het onderzoek beïnvloedt. Een opdrachtgever kan zo zijn eigen motieven hebben om onderzoek te laten doen maar anderzijds is praktijkonderzoek gebaat bij een stevig theoretisch fundament en kritische doordenking van kernbegrippen.

In de discussies over praktijkonderzoek in het hbo komen twee vragen regelmatig naar voren, namelijk of er sprake is van kwalitatief dan wel van kwantitatief onderzoek en voorts wat nu het specifiek “praktische” is aan “praktijk”onderzoek. Er is voor ons geen absolute tegenstelling tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het gaat meer om een praktisch dan om een principieel onderscheid. Elke kwaliteit (= “hoedanigheid”) heeft immers ook een kwantiteit, al is het maar

n=1. En elke kwantiteit (= "hoeveelheid") heeft ook een vorm en daarmee een hoedanigheid. Vorm en inhoud, aantal en hoedanigheid zijn twee onontkoombare facetten van één, ondeelbare werkelijkheid. In het sociale domein zijn we vaak op zoek naar ervaringen, belevingen en betekenissen die mensen aan een bepaalde situatie geven en daarbij past een "zachte" methodologie: de mate van veralgemenisering zal beperkt zijn, uitspraken zullen vooral een lokaal en ook in de tijd begrensd karakter hebben. Daarmee valt goed te leven als inhoud en methode congruent zijn. Dan de betekenis van "praktijk" in praktijkonderzoek. Daarover is veel verwarring waarbij vaak "praktijk" en "beleid" tegenover elkaar worden geplaatst, waarbij het eerste dan zou staan voor "de werkvloer" of "het primaire proces" en het tweede meer voor de beleidsmatige en ook politieke context of voorwaarden. Echter, elke praktijk kent zijn beleid, denk bijvoorbeeld aan het beleid van een school, van een zorginstelling of van een afdeling van de gemeente en omgekeerd heeft ook beleid zijn praktijk. Er is een beleidspraktijk, een managementpraktijk en een politieke praktijk en zelfs een wetenschappelijke praktijk. Het verschil tussen al deze domeinen is niet principieel maar meer sociologisch van aard.

Een fenomeen om bij stil te staan betreft de al dan niet anonimiteit van respondenten. Een casus die wij tegenkwamen was die van opbouwwerkers die alleen anoniem wilden worden geïnterviewd. De studentonderzoekers kwamen hier pas ter plekke achter. Voor hen ging het om dé centrale respondenten; het onderzoek stond of viel met hun input. Dan is het moeilijk de afweging te maken of men wel of niet op deze eis ingaat. Tegelijk kan hier een signaal aan de orde zijn dat er iets niet helemaal goed zit in de organisatie, hetgeen voor de opdrachtgever relevant is om te weten. De onderzoeker kan hier in een lastige positie komen, "tussen" zijn opdrachtgever en de respondenten. Transparantie is daarom vanaf het begin een essentiële voorwaarde. Onderzoekers behoren alert te zijn op contra-indicaties van hun vooronderstellingen. Onderzoek kan de neiging hebben in de fuik van vooronderstellingen terecht te komen en bevestigt dan slechts wat de onderzoekers (en de opdrachtgever!) "al dachten". Het bewust opzoeken van tegengeluiden en -argumenten maakt de uiteindelijke conclusies en aanbevelingen alleen maar geloofwaardiger.

Ten slotte is het waard stil te staan bij de reactie van de opdrachtgever op het onderzoeksverslag en de -resultaten. Stel dat uit een onderzoek komt dat een bepaalde interventie niet effectief is, dan is dat wellicht een onwelkome boodschap. De opdrachtgever kan de neiging hebben de methode ter discussie te stellen, wat overigens vaak niet terecht is. Hij kan het onderzoek naar de prullenbak verwijzen of, minder vervelend, om aanpassing vragen. Er kan overigens een verschil zijn tussen de waardering van de opdrachtgever voor het onderzoek en de beoordeling door de

PRAKTIJKONDERZOEK: SPANNINGEN EN DILEMMA'S

opleiding. Dit heeft te maken met het verschil in perspectief: bruikbaarheid versus theoretische en methodologische fundering en verantwoording. De opdrachtgever kan het onderzoek heel bruikbaar vinden, terwijl het volgens de beoordelingscriteria van de opleiding onvoldoende is. In zekere zin kan een opdrachtgever ook "te" tevreden zijn. Goed onderzoek echter prikkelt een opdrachtgever en kan zelfs deels onwelgevallig zijn omdat de onderzoekers een nieuw, onverwacht perspectief hebben ingebracht dat de opdrachtgever van zijn zekerheden "berooft".

Meer over bovenstaand thema is te vinden in: Berding, J., & Witte, T. (2013). *Praktijkonderzoek op niveau. Inspelen op onderzoeksdilemma's bij sociale studies*. Bussum: Coutinho.